

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

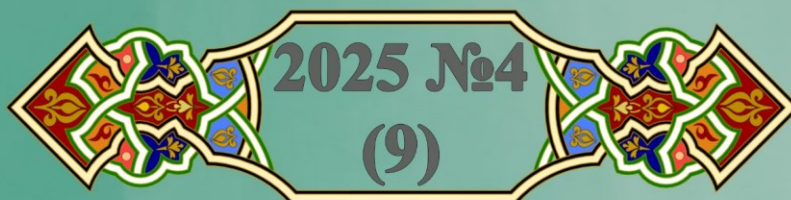
p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

Xalqaro ilmiy jurnal

SAMARQAND – 2025

p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

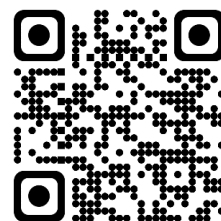
“TURKOLOGICAL RESEARCH” INTERNATIONAL SCIENTIFIC
JOURNAL

ULUSLARARASI “TÜRKOLJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Jurnal rasmiy sayti: <https://turkologiya.samdu.uz/>

SAMARQAND – 2025

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Bosh muharrir:	Bosh muharrir o‘rinbosari:
Juliboy ELTAZAROV <i>f.f.d., professor (O‘zbekiston)</i>	Roxila RUZMANOVA <i>f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)</i>
TAHRIRIYAT KENGASHI:	
Rustam XALMURADOV – t.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti rektori (O‘zbekiston); Hakim XUSHVAQTOV – f-m.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston); Akmal AHATOV – t.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti xalqaro hamkorlik bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston); Muslihiddin MUHIDDINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Ibodulla MIRZAYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Shuhrat SIROJIDDINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Suyun KARIMOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Murodqosim ABDIYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Azamat PARDAYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Musa YULDASHEV – f.f.n., professor (O‘zbekiston); Dilfuza DJURAKULOVA – t.f.n., professor (O‘zbekiston); Aftondil ERKINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Qosimjon SODIQOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Muhabbat QURBONOVA – f.f.d., professor (O‘zbekiston);	Ali AKAR – f.f.d., professor (Turkiya); Abduselam ARVAS – f.f.d., professor (Turkiya); Funda TOPRAK – f.f.d., professor (Turkiya); Musa Shamil YUKSEL – f.f.d., professor (Turkiya); Temur KOJAO‘G‘LI – f.f.d., professor (AQSH); Hayrunnisa ALAN – f.f.d., professor (Turkiya); Varis CHAKAN – f.f.d., professor (Turkiya); Almaz ULVI – f.f.d., professor (Ozarbayjon); Emrah YILMAZ – Phd, dotsent (Turkiya); Foziljon SHUKUROV – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Dilshod XURSANOV – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Shahnoza XUSHMURODOVA – DSc, professor (O‘zbekiston); Dinara ISLAMOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Feruza JUMANIYAZOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Istoda RASULOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Dilorom MUMINOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Zarifa XUSANOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Ahmadjon MAVLONOV – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Ilyos JO‘RAYEV – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Ibodullo ZUBAYDULLAYEV – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Bahora YUNUSOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Feruza MANUKYAN – Phd (O‘zbekiston); Mas’ul muharrir: PhD, dotsent Zokir BAYNAZAROV (O‘zbekiston); Texnik xodim: Raxmatulla SHOKIROV (O‘zbekiston).

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Главный редактор:

Жулибой ЭЛТАЗАРОВ
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель главного редактора:

Рохила РУЗМАНОВА
к.ф.н., доцент (Узбекистан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Рустам ХАЛМУРАДОВ – д.т.н., профессор, ректор Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Хаким ХУШВАКТОВ – д.ф.м.н., профессор, проректор по научной работе и инновациям Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Акмал АХАТОВ – д.т.н., профессор, проректор по международному сотрудничеству Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Муслихиддин МУХИДДИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Ибодулла МИРЗАЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Суюн КАРИМОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Муродкасым АБДИЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Азамат ПАРДАЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Муса ЮЛДАШЕВ – к.ф.н., профессор (Узбекистан);

Дилфуза ДЖУРАКУЛОВА – к.и.н., доцент (Узбекистан);

Афтондил ЭРКИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Касимжон СОДИКОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Мухаббат КУРБАНОВА – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Али АКАР – д.ф.н., профессор (Турция);

Абдуселам АРВАС – д.ф.н., профессор (Турция);
Фунда ТОПРАК – д.ф.н., профессор (Турция);
Муса Шамиль ЮКСЕЛЬ – д.ф.н., профессор (Турция);

Темур КОДЖАОГЛУ – д.ф.н., профессор (США);

Хайрунниса АЛАН – д.ф.н., профессор (Турция);
Варис ЧАКАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Алмаз УЛЬВИ – д.ф.н., профессор (Азербайджан).

Эмрах ЙИЛМАЗ – PhD, доцент (Турция);

Фозилжон ШУКУРОВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Дилшод ХУРСАНОВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Шахноза ХУШМУРОДОВА – DSc, профессор (Узбекистан);

Динара ИСЛАМОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Феруза ДЖУМАНИЯЗОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Истода РАСУЛОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Дилором МУМИНОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Зарифа ХУСАНОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Ахмаджон МАВЛОНОВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Илёс ЖУРАЕВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Иболулло ЗУБАЙДУЛЛАЕВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Бахора ЮНУСОВА – PhD, доцент (Узбекистан);
Феруза МАНУКЯН – PhD (Узбекистан);

Ответственный редактор: **PhD, доцент Зокир БАЙНАЗАРОВ** (Узбекистан)

Технический персонал: **Рахматулла ШОКИРОВ** (Узбекистан)

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ”

Chief Editor:/ Deputy Chief Editor:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Uzbekistan)
Ass. Prof. Dr. Rokhila RUZMANOVA (Uzbekistan)

Baş Editör:/ Baş Editör Yardımcısı:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Özbekistan)
Doç. Dr. Rohila RUZMANOVA (Özbekistan)

EDITORIAL TEAM:/ BİLİM KURULU:

Prof. Dr. Rustam KHALMURADOV – Rector of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);
Prof. Dr. Hakim KHUSHVAKTOV – Vice-Rector for Research and Innovation, Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);
Prof. Dr. Akmal AKHATOV – Vice-Rector for International Cooperation of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);
Prof. Dr. Muslihiddin MUKHIDDINOV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Ibodulla MIRZAEV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Shukhrat SIROJIDDINOV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Suyun KARIMOV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Murodkasim ABDIEV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Azamat PARDAEV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Musa YULDASHEV (Uzbekistan);
Ass. Prof. Dr. Dilfuza DJURAKULOVA (Uzbekistan);
Prof. Dr. Aftondil ERKINOV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Kasimjon SODIKOV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Uzbekistan);
Prof. Dr. Ali AKAR (Turkey);
Prof. Dr. Abduselam ARVAS (Turkey);
Prof. Dr. Funda TOPRAK (Turkey);
Prof. Dr. Musa Shamil YUKSEL (Turkey);
Prof. Dr. Temur KOJAOGU (USA);
Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Turkey);
Prof. Dr. Varis CHAKAN (Turkey);
Prof. Dr. Almaz ULVI (Azerbaijan);
Ass. Prof. PhD. Emrah YILMAZ (Turkey);
Ass. Prof. PhD. Foziljon SHUKUROV (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Dilshod KHURSANOV (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Shakhnoza KHUSHMURODOVA (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Dinara ISLAMOVA (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Feruza JUMANIYAZOVA (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Istoda RASULOVA (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Dilorom MUMINOVA (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Zarifa KHUSANOVA (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Akhmadjon MAVLONOV (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Ilyos JURAYEV (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Ibodullo ZUBAYDULLAYEV (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Bakhora YUNUSOVA (Uzbekistan);
PhD. Feruza MANUKYAN (Uzbekistan);
Managing editor: *Ass. Prof. PhD. Zokir BAYNAZAROV* (Uzbekistan)
Technical staff: *Rakhmatulla SHOKIROV* (Uzbekistan)

Prof. Dr. Rustam HALMURADOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Rektörü (Özbekistan);
Prof. Dr. Hakim HUŞVAKTOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Araştırma ve İnovasyondan Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);
Prof. Dr. Akmal AHATOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Uluslararası İşbirliğinden Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);
Prof. Dr. Muslihiddin MUHİDDİNÖV (Özbekistan);
Prof. Dr. İbodulla MİRZAYEV (Özbekistan);
Prof. Dr. Şuhrat SİROCİDDİNÖV (Özbekistan);
Prof. Dr. Suyun KARİMOV (Özbekistan);
Prof. Dr. Murodkasım ABDİYEY (Özbekistan);
Prof. Dr. Azamat PARDAYEV (Özbekistan);
Prof. Dr. Musa YULDAŞEV (Özbekistan);
Doç. Dr. Dilfuza CURAKULOVA (Özbekistan);
Prof. Dr. Aftondil ERKİNOV (Özbekistan);
Prof. Dr. Kasimcon SODİKOV (Özbekistan);
Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Özbekistan);
Prof. Dr. Ali AKAR (Türkiye);
Prof. Dr. Abdusaleem ARVAS (Türkiye);
Prof. Dr. Funda TOPRAK (Türkiye);
Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL (Türkiye);
Prof. Dr. Timur KOCALOĞLU (ABD);
Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Türkiye);
Prof. Dr. Varis ÇAKAN (Türkiye);
Prof. Dr. Almaz ÜLVİ (Azerbaycan);
Doç. Dr. Emrah YILMAZ (Türkiye);
Doç. Dr. Fozilcon ŞUKUROV (Özbekistan);
Doç. Dr. Dilşod HURSAVOV (Özbekistan);
Prof. Dr. Şahnoza HUŞMURODOVA (Özbekistan);
Doç. Dr. Dinara İSLAMOVA (Özbekistan);
Doç. Dr. Feruza CUMANIYAZOVA (Özbekistan);
Doç. Dr. Istoda RASULOVA (Özbekistan);
Doç. Dr. Dilorom MUMİNOVA (Özbekistan);
Doç. Dr. Zarifa HUSANOVA (Özbekistan);
Doç. Dr. Ahmadjon MAVLONOV (Özbekistan);
Doç. Dr. Ilyos JÖRAYEV (Özbekistan);
Doç. Dr. Ibodullo ZUBAYDULLAYEV (Özbekistan);
Doç. Dr. Bahora YUNUSOVA (Özbekistan);
Dr. Feruza MANUKYAN (Özbekistan);
Sorumlu Editör: *Doç., Dr. Zokir BAYNAZAROV* (Özbekistan)
Teknik Personel: *Rahmatullah ŞOKİROV* (Özbekistan)

MUNDARIJA | CONTENT | İÇERİK | СОДЕРЖАНИЕ
TURK DUNYOSI TADQIQOTLARI

Nergis BIRAY

Ana Dili Bilinci ve Türk Dünyasının Dil Birliği7

Elçin İBRAHİMOV

Türk Dünyasında Ortak Alfabe ve İletişim Dili14

Berdi SARIYEV

Bağımsızlıktan Sonra Türkmenistan’da Dil Çalışmaları23

Emrah YILMAZ

UNESCO Ekseninde Türk Dili Ailesinin Küresel Yolculuğu35

Nigar Oruj MAMMADOVA

Azerbaycan Toponimisinde Paleodiyalektolojik ve Neodiyalektolojik Dilsel Olgular48

Dinara ISLAMOVA, Muxlisa JALILOVA

Turkiy tillarda etnografizmlarning shakllanishi va rivoji: areal hamda lingvomadaniy tahlil53

TURKIY XALQLAR TARIXI

Zhalgas TORENIYAZOV, Gulnaz ALLAMZHAROVA

The central city in the southern Aral region: Kungrad (XVII-XIX centuries).....60

Munisa ABDUMUTALOVA

XIX asrning 2-yarmi – XX asr boshlarida O’rta Osiyo hunarmandchilik ustaxonalari va ularning shakllanish jarayoni68

Мухаммадхон БУЗРУКОВ

Рукопись произведения «Kalila va dimna-i turkiy» из библиотеки Самаркандского государственного университета как памятник литературного языка Хивинского ханства.....74

Sherzod TANGIROV

Rossiya imperiyasi ma’muriyatida tarjimonlar masalasiga doir hujjatlar tahlili (Samarqand viloyati misolida).....81

ADABIY ALOQALAR, QIYOSIY TILSHUNOSLIK VA ADABIYOTSHUNOSLIK

Sema EYNEL

İsacan Sultan’ın “Ali Şir Nevâî” Romanının Kaynakları Üzerine Metinlerarası Bir İnceleme87

Уркия УЗЕНБАЕВА

Чынгыз Айтматовдун чыгармаларындагы улуттук идеологияны чагылдыруудагы аялдардын орду99

Axmadjon MAVLONOV, Marjona MUSTAFOQULOVA

O’tkir Hoshimov hikoyalarida -day/-dek vositalari yordamida hosil bo’lgan o’xshatishlar105

Элмира ХУРИБАЕВА

Кыргыз тилиндеги дыйканчылык өнөрүн чагылдырган метафоралар жана табышмактар112

Ayten HASANOVA

Azerbaycan Dilinin Gebele Şivelerinde Terminolojik Karakterli Kelimeler119

Бекзод САТТОРОВ

Язык и мышление: когнитивный аспект узбекского языка.....124

Саломат ХУСАНОВА

Анализ отражения гендерных ролей и ожиданий в поэзии А. Ахматовой и Х. Худойбердиевой130

Рохила АМИНОВА

Особенности перевода узбекских фразеологизмов на русский язык137

Шахноза РАСУЛОВА

Поэтические приёмы изображения пейзажа в современной узбекской поэзии142

Баходир ЧОРИЕВ

Функциональные особенности вокативных предложений в узбекском и русском языках147

Oybek BARZIYEV

Saylov sikli bilan bog’liq bo’lgan an’anaviy poetik turkumlar.....153

Rajab XIDIROV, Mekkamtosh BO’RONOVA

O’zbek va tojik tillarida frazemalarning semantik xususiyatlari.....160

Alisher O’RAZOV

O’zbek tilshunosligida leksemaning lingvistik tadqiqi.....165

AZIZ MUSHTARIY!

Jurnalimizning ushbu soni turkiy dunyoning boy til merosini global istiqbol nuqtayi nazaridan ko'rib chiqadi. Maqolalarning asosiy yo'nalishini turkiy dunyoning integratsiya jarayoni, global taraqqiyoti, umumiy alifbo va til birligi borasidagi sa'y-harakatlar tashkil etadi. YUNESCOning Samarqandda bo'lib o'tgan 43-Bosh konferensiyasida qabul qilingan “15-dekabr – Butunjahon turkiy tillar kuni” qarori turkiy dunyo madaniy merosining jahon miqyosida tan olinishidagi tarixiy burilish nuqtasi bo'ldi. Ushbu sonda Xiva xonligi yodgorligi bo'lmish “Kalila va Dimna-i Turkiy” qo'lyozmasidan tortib, “Alisher Navoiy” romanining matnlararo manbalarigacha bo'lgan ko'plab mavzular turli jihatlaridan tadqiq etilgan. Kognitiv tilshunoslik doirasida o'zbek va rus tillari o'rtasidagi funksional bog'liqliklar hamda frazeologik birliklar, Ozarbayjon dialektologiyasining izlari, qirg'izchadagi qishloq xo'jaligi metaforalari va etnografik tadqiqotlar fanlararo yondashuv asosida tahlil qilingan. Adabiyot va tarix nuqtayi nazaridan esa Chingiz Aytmatov ijodi hamda zamonaviy she'riyatda ayol obrazining mafkuraviy in'ikosi o'rganilgan; Janubiy Orol bo'yining markaziy shahri Qo'ng'irotning rivojlanishi va Rossiya imperiyasi arxivlaridagi “tarjimonlik” masalasi yoritib berilgan. Tahririyat hay'ati sifatida turkiy dunyoning ma'muriy, ijtimoiy va lisoniy rivojlanishiga xizmat qiluvchi ushbu boy ilmiy merosni sizlarga taqdim etayotganimizdan g'oyat mamnunmiz.

TAHRIRIYAT

DEAR READER!

This issue of our journal explores the deep-rooted linguistic heritage of the Turkic world from a global perspective. The central themes of the articles focus on the integration processes of the Turkic world, its global trajectory, and ongoing efforts toward the establishment of a common alphabet and linguistic unity. The resolution adopted at UNESCO's 43rd General Conference in Samarkand to declare December 15 as World Turkic Languages Day stands as a historic milestone, affirming the cultural heritage of the Turkic world on a global scale. In this issue, a wide range of topics is examined in depth, ranging from the Kelile ve Dimne Türkî manuscript, a legacy of the Khiva Khanate, to the intertextual sources of the modern Ali-Shir Nava'i novel. Through an interdisciplinary approach, we analyze the functional links and phraseological structures between Uzbek and Russian within the framework of cognitive linguistics, the traces of Azerbaijani dialectology, as well as agricultural metaphors and ethnographic studies in the Kyrgyz language. From a literary and historical perspective, the ideological reflections of female figures in the works of Chingiz Aytmatov and contemporary poetry are scrutinized. Furthermore, the historical development of Kungrad, the central city of the Southern Aral region, and the crucial issue of interpretation reflected in the archival materials of the Russian Empire are brought to light. As the Editorial Board, we take great pride in presenting this collection, which sheds light on the administrative, social, and linguistic evolution of the Turkic world.

EDITORIAL BOARD

SEVGİLİ OKUYUCU!

Dergimizin bu sayısı, Türk dünyasının köklü dil mirasını küresel bir perspektifle ele almaktadır. Yazıların ana eksenini; Türk dünyasının entegrasyon süreci, küresel yolculuğu, ortak alfabe ve dil birliği çalışmaları oluşturmaktadır. UNESCO'nun Semerkant'taki 43. Genel Konferansı'nda alınan “15 Aralık Dünya Türk Dili Günü” kararı, Türk dünyasının kültürel mirasını küresel ölçekte tescilleyen tarihi bir dönüm noktası olmuştur. Bu sayımızda, Hiva Hanlığı yadigarı Kelile ve Dimne-i Türkî yazmasından, modern Ali Şîr Nevâî romanının metinlerarası kaynaklarına kadar pek çok konu farklı boyutlarıyla incelenmiştir. Bilişsel dilbilim bağlamında Özbekçe ve Rusça arasındaki işlevsel bağlar ile frazeolojik yapılar, Azerbaycan diyalektolojisinin izleri, Kırgızcadaki tarım metaforları ve etnografik çalışmalar disiplinlerarası bir yaklaşımla analiz edilmiştir. Edebiyat ve tarih perspektifinde ise Cengiz Aytmatov ve modern şiirde kadın figürünün ideolojik yansımaları irdelenirken; Güney Aral bölgesinin merkez şehri Kungrad'ın gelişimi ve Rus İmparatorluğu arşivlerindeki “tercümanlık” meselesi gün yüzüne çıkarılmıştır. Yayın Kurulu olarak; Türk dünyasının idari, sosyal ve dilsel gelişimine ışık tutan bu birikimi sizlerle buluşturmanın kıvançını yaşıyoruz.

YAYIN KURULU

УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!

Данный выпуск нашего журнала рассматривает огромное языковое наследие тюркского мира в глобальной перспективе. Основное направление статей составляют процессы интеграции тюркского мира, его глобальный путь, а также исследования в области создания единого алфавита и языкового единства. Решение о провозглашении «15 декабря – Всемирным днем тюркского языка», принятое на 43-й Генеральной конференции ЮНЕСКО в Самарканде, стало историческим поворотным моментом, закрепившим культурное наследие тюркского мира на мировом уровне. В данном номере с различных ракурсов проанализировано множество тем: начиная от рукописи «Калила и Димна-и Тюрки», наследия Хивинского ханства, до интертекстуальных источников современного романа об Алишере Навои. С междисциплинарной точки зрения исследованы функциональные связи и frazeologicheskie структуры узбекского и русского языков в контексте когнитивной лингвистики, следы азербайджанской диалектологии, сельскохозяйственные метафоры в киргизском языке и этнографические работы. С позиций литературы и истории рассматривается идеологическое отражение образа женщины в творчестве Чингиза Айтматова и современной поэзии, а также освещаются вопросы развития города Кунград — центра Южного Приаралья и проблемы «переводческого дела» в архивах Российской империи. Редакционная коллегия выражает гордость за возможность представить вам этот богатый материал, проливающий свет на административное, социальное и лингвистическое развитие тюркского мира.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИИ

SAYLOV SIKLI BILAN BOG‘LIQ BO‘LGAN AN‘ANAVIY POETIK TURKUMLAR

BARZIYEV Oybek Xabibullayevich

Farg‘ona davlat universiteti O‘zbek tili va adabiyoti
kafedrası dotsenti, PhD (Farg‘ona, O‘zbekiston)

E-mail: barziyevoybek@8486.mail.ru

 ORCID: 0009-0008-2965-4514

 DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18327582>

Annotatsiya: maqolada milliy uyg‘onish davri Farg‘ona adabiy muhitining vakili Muhammadaminxo‘ja Muqimiy satirik asarlarida boshlab bergan saylov mavzusi bilan bog‘liq an‘anaviy turkumlilik haqida gap boradi. Shoirning mazkur mavzu bilan bog‘liq an‘anaviy obraz va detallar, so‘z qo‘llash mahorati uning zamondoshlari bo‘lgan Xojajon Xo‘ja Rojiiy Marg‘iloniy, Nodim Namongoniy, mulla Yo‘ldosh og‘li Xilvatiylarning lirik meroslarida ham mantiqan davom etganligiga asosiy e‘tibor qaratiladi.

Milliy uyg‘onish davri Farg‘ona vodiysida o‘tkazilgan saylov siyosiy jarayoni va ularning salbiy oqibatlari mazkur shoirlar ijodida atroflicha yoritilib, ular an‘anaviy mavzu sifatida sayqal topib borganligiga asosiy e‘tibor qaratiladi.

Ma‘lumki, jamiyatda hukumat boshqaruvi uchun nomzodlarni saylash jiddiy va mas‘uliyatli jarayonlardan sanaladi. XIX asrning oxiri – XX asr boshlarida Farg‘ona vodiysining turli hududlarida o‘tkazilgan saylovlar otryadining nomzodlari va saylovoldi tashviqotlar xalq manfaatiga xizmat qilmay muayyan shaxs manfaatiga yo‘naltirildi. Yuqorida nomlari sanab o‘tilgan vodiyning shoirlari ijodida o‘z davrida tobora urchib borayotgan salbiy illatlar yoritiladi. Shu bilan birga jamiyatdagi tabaqalanish, ya‘ni boy va kambag‘allar o‘rtasidagi ijtimoiy va iqtisodiy nizolarning kelib chiqishi haqidagi umumlashma fikrlar bayoni maqola mazmunini yanada boyishiga xizmat qilgan. O‘z davrida jamiyatning qoloq qatlamlari sanalgan chorakor dehqonlar sinfining ruhan ezilganligi, ularning ayrimlarini saylash huquqidan ham mahrum qilinganligi haqidagi realistik voqealar tahlil doirasiga tortiladi. Bu kabi ijtimoiy-siyosiy voqealar Farg‘ona vodiysining qator shoirlari ijodida o‘z mazmunini saqlagan holda ommalashib borganligi va ular an‘anaviy mavzularga aylanib qolganligi xususida muayyan xulosalarga kelinadi.

Kalit so‘zlar: *turkum (sikl), saylov sikli, Turkistonning ijtimoiy-siyosiy hayoti, Oltiariqdagi saylov jarayoni, pulsirot tushunchasi, majoziy obrazlar, “g‘aflat uyqusi”, “G‘alati” radifli muxammas, rishva (pora).*

ТРАДИЦИОННЫЕ ПОЭТИЧЕСКИЕ ЦИКЛЫ, СВЯЗАННЫЕ С ТЕМОЙ ВЫБОРОВ

БАРЗИЕВА Ойбека Хабибуллаевича,

Ферганский государственный университет

Доцент кафедры узбекского языка и литературы, PhD
(Фергана, Узбекистан)

Аннотация: В статье рассматривается традиционная цикличность, связанная с темой выборов, впервые затронутая в сатирических произведениях представителя Ферганской литературной среды периода Национального Возрождения Мухаммадаминходжи Муками. Особое внимание уделено мастерству поэта в использовании традиционных образов, деталей и слов, связанных с темой выборов, что

логически продолжили его современники – Ходжаджон Ходжа Рожи Маргилоний, Нодим Наманганий и мулла Ёлдош Хилватий. Политические избирательные процессы, проходившие в Ферганской долине в эпоху Национального Возрождения, и их негативные последствия нашли глубокое отражение в творчестве этих поэтов. Тема выборов со временем закрепились как традиционный мотив в их поэзии. Как известно, выбор кандидатов для управления государством является серьёзным и ответственным процессом. В конце XIX – начале XX века выборы, проходившие в различных районах Ферганской долины, зачастую служили не общественным, а личным интересам. В творчестве упомянутых поэтов нашли отражение такие социальные пороки, как коррупция, злоупотребление властью, социальное расслоение и противоречия между богатыми и бедными. Реалистическое изображение угнетённого пласта дехкан, лишённого даже права голоса, придало их поэзии глубокий социально-политический характер. Эти темы сохранили свою актуальность и стали традиционными мотивами в поэзии ферганских поэтов.

Ключевые слова: поэтический цикл, избирательный цикл, общественно-политическая жизнь Туркестана, выборы в Олтиарике, понятие «пулсирот», метафорические образы, «сон беспечности», мухаммас с радифом «Галати», взяточничество.

TRADITIONAL POETIC CYCLES RELATED TO THE ELECTION THEME

BARZIYEV Oybek,

Fergana State University Associate Professor of the
Department of Uzbek Language and Literature, PhD
(Fergana, Uzbekistan)

Abstract: The article discusses the traditional cyclical nature associated with the theme of elections initiated in the satirical works of Muhammadaminhoja Muqimi, a representative of the Ferghana literary environment of the National Awakening period. Particular attention is paid to the poet's mastery in using traditional imagery, details, and vocabulary connected with the election theme, which was logically continued in the lyrical heritage of his contemporaries—Khojajon Khoja Roji Margiloni, Nodim Namangani, and Mulla Yoldosh ogli Khilvati.

The political election processes held in the Ferghana Valley during the National Awakening period and their negative consequences are thoroughly reflected in the works of these poets. They treated the topic as a traditional theme that gradually acquired artistic refinement. It is generally accepted that the election of candidates for state governance is considered a serious and responsible process. At the end of the 19th and beginning of the 20th centuries, elections held in various parts of the Ferghana Valley often served personal rather than public interests.

The mentioned poets portrayed the increasing corruption, abuse of power, and social stratification of that period—particularly the conflicts between the rich and the poor. These reflections enriched the content of their works. The realistic depiction of the oppressed peasant class, deprived even of the right to vote, further expanded the social and political depth of their poetry. Such socio-political realities retained their relevance and became traditional motifs in the works of many Ferghana poets.

Key words: *poetic cycle, election cycle, socio-political life of Turkistan, election process in Oltiariq, concept of “pulsirot”, metaphorical images, “sleep of heedlessness”, “Strange” (G‘alati) series, bribery.*

Kirish

Milliy uyg‘onish davri o‘zbek adabiyoti tarixida Muhammad Aminxo‘ja Muqimiy o‘z davrida jamiyatda o‘tkazilayotgan saylov mavzusini lirik asarlari orqali yanada boyitgan shoirlardan sanaladi. U xalqning ijtimoiy hayotini, realistik uslubda jonli tasvirlagan. Uning ijodida saylov tasvirlari realistik ruh, satirik ohang va xalqona obrazlar bilan uyg‘unlashadi.

Adabiyotshunoslikda sikl (turkum) – bir mavzuga bag‘ishlangan, o‘zaro bog‘liq she‘rlar majmuasi. Saylov sikli – XIX asr oxiri va XX asr boshlarida shoirlarning xalq hayotidagi siyosiy jarayonlar, xususan, oqsoqol, qozilar va boshqa mansabdorlarni saylash jarayonlarini tasvirlovchi hajviy turkumlari. Bu turkumlarda shoirlar xalqning saylovdan kutgan umidi va reallikdagi adolatsizlikni qiyosiy badiiy obrazlarda aks ettirganlar.

Metodlar

Maqolada avtopsixologik va qiyosiy-biografik, tarixiy metodlardan badiiy maqsad yo‘lida unumli foydalanildi.

Adabiyotlar sharhi

Saylov sikli mavzusiga bag‘ishlangan Qo‘qon adabiy muhitining vakillari mavlono Muqimiy va Ubaydulla Solih o‘g‘li Zavqiy, Nodim Namangoniyning “Tanlangan asarlar”ida, 1982-yili adabiyotshunos olimlar A. Zohidov, A. Qayumov, A. Hayitmetov tomonidan nashr etilgan “Asrlar nidosi” nomli to‘plami hamda marg‘ilonlik Xojajon Xo‘ja Rojiyning www.ziyo.uz.com ijtimoiy tarmoqqa joylashgan she‘riy asarlarini sharhlashga harakat qilindi.

Asosiy qism

Muqimiyning an‘anasini davom ettirganlar orasida marg‘ilonlik Xojajon Xo‘ja Rojiy Marg‘iloniy xalq marosimlari, saylovlardagi manzaralarni badiiy qalamga olishda Muqimiy uslubidan ilhomlandi. Saylov sikliga oid an‘anaviy poetik turkumlar Muqimiy ijodida shakllanib, uning zamondoshlari va izdoshlari ijodida mantiqan davom ettirildi. Bu hol XIX asr oxiri – XX asr boshlaridagi Farg‘ona vodiysi adabiy muhitining o‘ziga xos an‘anasini saqlab qolganligini ko‘rsatadi. Shoirlar ijodi orasida Muqimiy ushbu an‘anaviy turkumni klassik darajaga olib chiqqanligi bilan ajralib turadi.

Milliy uyg‘onish davri o‘zbek adabiyotida saylov siklini yuzaga kelishiga o‘z davrining ijtimoiy hayotida yuz bergan qator siyosiy omillar sabab bo‘ldi. Farg‘ona vodiysi va unga yaqin bo‘lgan hududlarda yuz bergan ko‘ngilsizliklar tafsilotlari haqida “1882-yili Namanganda chor ma’murlarining soliq siyosatiga qarshi g‘alayonlar bo‘lib o‘tadi. 1883-yilda Chustda, 1885-yilda butun Farg‘ona vodiysida xalq harakatlari davom etadi. 1890-yilda Qumqo‘rg‘on qishlog‘ida, keyin boshqa qishloqlarda saylov nayranglariga qarshi ommaviy chiqishlar bo‘ladi. Masjidlardan xalqni qo‘zg‘olonga chaqiruvchi xatlar topiladi” [Халилбеков, 1998: 111] tarzidagi ma’lumotlar uchraydi.

Ma’lumki, XIX asr oxiri – XX asr boshlarida she‘riy asarlarda ijtimoiy-siyosiy mavzularni yoritish an‘anasi tobora kuchayib bordi. Shoirlar saylovlar, vakillik, amaldorlar, xalqning ijtimoiy-siyosiy hayotdagi o‘rnini ushbu mavzuda bitilgan an‘anaviy she‘riy turkumlar orqali yoritishga kirishdilar. Shoirlar xalq yig‘inlari, ovoz berish tartibi, oqsoqollar va amaldorlarning ishtirokini satirik ruhda tasvirlaganlar, chunki saylovlarda adolatsizliklar, boylar va amaldorlarning zulmi tobora avj olib borayotgan edi.

Mavlono Muqimiyning ayrim she'rlarida saylov jarayoniga ishora qiluvchi satirik lavhalar uchraydi. Xojajon Xo'ja Rojiy Marg'iloniy, Nodim Namongoniy, mulla Yo'ldosh o'g'li Xilvatiy, Ubaydulla Zavqiy kabi shoirlar ham bu mavzuda xalq dardini ifodalashga harakat qilganlar.

Saylov sikliga oid an'anviy poetik turkumlar xalqning real ijtimoiy-siyosiy hayotini, adolatsizliklarga qarshi satirik munosabatini ifoda etgan adabiy an'ana sifatida shakllangan. XIX asr oxiri Turkiston o'lkasida siyosiy-ijtimoiy hayot murakkab edi. Saylov jarayonlari ko'pincha adolatdan yiroq bo'lib, boylar va amaldorlarning ta'siri ostida o'tardi. Tez orada xalqning saylovdan kutilgan orzulari bilan real hayotdagi poraxo'rlik, mansabparastlik o'rtasida katta tafovut yuzaga keldi.

Muqimiy satirik she'rlari bilan mashhur bo'lib, unda saylov jarayonidagi adolatsizliklarni ochib beradi. Shoirning hajbiy yo'nalishda yozilgan lirik asarlarida saylov jarayonlari poraxo'r amaldorlarning hiylasi, boylar va ruhoniylarning manfaatparastligi namoyon bo'ladi. Muqimiy satirasi orqali saylov xalq manfaatini emas, balki yuqori tabaqa vakillarining foydasini ko'zlagan jarayon sifatida tasvirlanadi. Shoirning zamondoshlari Xojajon Xo'ja Rojiy Marg'iloniy Muqimiy an'anasini davom ettirib, saylov mavzusini hajviy va ijtimoiy ruhda yoritdi. Quyidagi misralar orqali shoir aholini ogohlikka da'vat etadi. Rojiy Farg'ona viloyati Oltariq hududidagi mahkamada bo'lib o'tgan saylov jarayonini kishilarga yov, ya'ni dushman deb baholaydi:

Ehtiyot bo'lgil, ukam, saylov kelur,

Topganingni sochgali bir dov kelur.

Oltariq mahkamida bo'lsang tirik,

Jon berib, jon olgali bir yov kelur [Асрлар нидоси, 1982: 186].

Nodim Namongoniy, Xilvatiy, Zavqiy kabi shoirlar ham zamonasining ijtimoiy muammolariga e'tibor qaratib, saylov jarayonidagi kulgili, lekin achchiq haqiqatlarni aks ettirdilar. Ularning ijodida saylov xalq kayfiyatini aks ettiruvchi satira, ijtimoiy hayotning “ko'zgu”si, adolatga chanqoqlik ramzi sifatida ko'rinadi.

Badiiy xususiyatlari esa satirik obrazlar – poraxo'r amaldor, yolg'onchi oqsoqol, aldangan xalq, xalqona tilga tobora yaqinlashib borish – oddiy xalq iboralari, kinoyalardan foydalanish an'anasi, hajviy vositalar – mubolag'a, istehzo, majoz kabi badiiy-tasvriy vositalardan keng foydalanildi. Muqimiy va uning zamondoshlari ijodida saylov sikli mavzusi nafaqat adabiy turkum sifatida, balki xalqning ijtimoiy-siyosiy ongini uyg'otuvchi hodisa sifatida gavdalanadi. Ularning satirik she'rlari bugun ham tarixiy manba va badiiy meros sifatida ahamiyatlidir.

XIX asr oxiri – XX asr boshlarida Turkiston ijtimoiy hayotidagi saylov jarayonlari ko'pincha adolatli o'tmagan, unda boylar, amaldorlar va ruhoniylar o'z manfaatlarini ko'zlaganligi ifoda etiladi. She'riy asarlarda ilgari surilgan matn osti ma'nolari orqali oddiy xalq “xalq vakilligi” degan tushunchadan uzoq turganligi anglashiladi.

Muqimiyning hajviy lirik asarlarida poraxo'rlik, mansab talashish, xalqni aldaydigan oqsoqollar obrazlari yaratilgan. Saylovning xalqning to'kin hayoti uchun emas, balki davlat amaldorlari va boylarning manfaatlari uchun tashkil etilishi fosh etilgan. Muqimiy satirasi orqali saylov – “xalq taqdiri emas, balki manfaatdor tabaqalarning o'yin maydoni” ekanligi ko'rsatilgan.

Xojajon Xo'ja Rojiy Marg'iloniy Muqimiyga hamnafas bo'lib, saylovdagi adolatsizliklarni hajv va kinoya orqali tasvirlagan. Shoirning saylov siklidagi olingan quyidagi she'rida o'z davrida bo'lib o'tayotgan saylovlarga nisbatan “yo'l”, “g'ov”, “ovchilar”, “xar va gov” (eshak va sigir), “merganlar”, “to'ng'iz ovi”, “pul va pulsirrot”, “zov” singari tavsif va obrazlar orqali achchiq istehzo ifodalanadi:

Yo'l bilib yur, qozi, el saylovi bor,

Yo'lda elliksboshilarning g'ovi bor.
Ovchilar qo'ymas amal saylovida,
Qaysi yerda ko'rsa xaru govi bor.

Tuflab otmoqqa qozi saylovida,
Yaxshi merganlarga to'ng'iz ovi bor.
Pul bilan o'tsang qazo sarhaddiga,
Pulsirot ostida o'tlig' zovi bor [Асрлар нидоси, 1982: 186].

O'z davridagi mahalliy amaldorlar sayloviga aholini da'vat qilish ruhida yozilgan mazkur she'rda saylovlar jarayonining oddiy xalq hayotining og'ir ahvolini real yoritib berishga qaratiladi.

Ma'lumki, “sirot” so'zi (a. -yo'l) din. Islom manbalarida qiyomat kuni, oxiratga jannatga borish yo'lida jahannam (do'zax) uzra tortiladigan qilko'prik. Forslarda va musulmon turkiy xalqlarda “pulsiro, pul sirot” deb yuritiladi. Bunda forscha “pul” so'zi “ko'prik” demakdir [Ўзбек тилининг изоҳли луғати, 2008: 523]. Bunda forscha “pul” so'zi “ko'prik” demakdir” tarzidagi izohlar mavjud. Rojining poetik mahorati she'rning so'nggi misrasida yanada o'z davrida bo'lib o'tayotgan saylov jarayonlarini real tasvirlashga xizmat qilgan. Ya'ni ko'prik ostidagi ko'zga o't bo'lib ko'rinadigan “zov” – chuqurlik ushbu siyosiy jarayonning naqadar og'ir ahvolda ekanligini yoritib bergan.

Namangan adabiy muhitining vakillari Nodim Namongoniy, Xilvatiy va qo'qonlk shoir Zavqiylar xalq hayotini, undagi ijtimoiy jarayonlarni yoritishda Muqimiy an'anasini davom ettirgan, saylovdagi nohaqliklarni tanqid ostga olgan shoirlardan sanaladi. Mazkur shoirlarning she'riyatidagi badiiy xususiyatlar satirik vositalar kinoya, mubolag'a, hajv, istehzoning o'rinli qo'llanganligi bilan ahamiyatli sanaladi. Ularning saylov siklini ifoda etgan lirik asarlarida xalqona til ustuvor bo'lib, ular oddiy odamlarning nutqida xalq maqollari va xalqona iboralarning faol ishlatilishi bilan belgilanadi.

Davrning saylov mavzusidagi hajviy she'rlardagi an'anaviy obrazlardagi salbiy tiplar sifatida boy, bek, oqsoqol, poraxo'r amaldor aks etgan bo'lsa, xalq – aldangan, adolat izlayotgan, lekin imkoniyatsiz qatlam sifatida yoritiladi. Mazkur mavzudagi lirik asarlarning ma'naviy-ijtimoiy ahamiyati saylov mavzusining poetik ifodasi orqali xalqni ogohlikka, adolat talab qilishga undash yetakchilik qiladi. Shoirlar o'z asarlari bilan xalqning og'ir ahvolidan ko'zgusi deb bilganlar. Bu turkumlar adabiyotimizda ijtimoiy-siyosiy satiraning mustahkamlanishida muhim o'rin tutdi.

Muqimiy va uning zamondoshlari ijodida saylov sikli mavzusi xalq hayotining ijtimoiy-siyosiy ko'zgusi bo'lib xizmat qildi. Ularning satirasi orqali xalqni “g'aflat uyqusi”dan uyg'otish, adolatga chaqirish motivlari ustuvorlik qiladi. Bu an'ana keyingi davr o'zbek satirik adabiyotining shakllanishiga zamin bo'lgan. Saylov jarayoni “xalq irodasi” emas, balki poraxo'rlik, amaldorlarning manfaat o'yini sifatida tasvirlanadi. Oqsoqollik yoki boshqa lavozim uchun poraxo'r, munofiqlik qiluvchi odamlar nomzod bo'ladi. Oddiy xalq esa adolatni kutadi, ammo aldangan, hukmga qat'iy bo'ysungan holatda bo'y ko'rsatadi.

Xojajon Xo'ja Rojij Marg'iloniy Muqimiy an'anasini davom ettirib, saylovdagi amaldorlar hiylasini hajv qiladi. Nodim Namongoniy saylov jarayonida xalqning aldanganligini ochib beradi, boy va beklar qo'lidagi “saylov”ni istehzo qiladi. Bunday saylovlar “rishva”, ya'ni poraning oldi-berdisi asosida amalga oshayotganligini keskin fosh qiladi. Shoir “G'alati” radifli muxammasida Namangan hududidagi saylovning g'alati jarayonlarining salbiy tomonlariga alohida diqqat qaratiladi:

El etib mansab uchun bir-birga jangu talosh,
Yorilib fursati saylovda ko‘p ko‘z ila qosh,
Beribon rishva bo‘lur qoziyu alloma tarosh,
Pul olib makru hiyal birla qilar ayshi maosh,
Bo‘ldi ahvoli tamomiy Namangon g‘alati [Нодим, 1964: 14].

Shoirning mazkur muxammasida ko‘tarilgan asosiy mavzu o‘z davrining ijtimoiy muammolariga qaratilgan bo‘lib, uning yozilish tarixi va uning yuqoridagi bandining mazmuni haqida bo‘lib, 52 banddan iborat ushbu manzumaning 11-bandini Nodim soxta saylov mojarolariga bag‘ishlaydi. Saylov mojarosi va nayranglarini, saylovda hamma ishni adolat va insof emas, balki “rishva”, ya’ni pora hal qilishini ko‘rgan shoir bu holni qattiq tanqid ostiga oladi.

Rishva vositasi bilan rasmiy lavozimlarni egallagan shaxslarning kirdikorlari keng omma manfaatlariga qarshi qaratilgan bo‘lib, xalq ulardan norozi edi. “Dar shikoyati qozi” asarini Nodim xuddi shu mavzuga bag‘ishlaydi. Asarda hajv tig‘i qaratilgan qozi amalparast, takabbur, andishasiz shaxs, adolatsiz va zolim mansabdor sifatida satira tig‘i ostiga olinadi”, deya izoh beriladi.

Ubaydulla Zavqiy o‘tkir satirik ruh bilan saylovning asl mohiyatini ochadi, bu jarayonni xalq manfaatidan tobora yiroqlashib borayotganligini ta’kidlaydi. Shoir asarida ijtimoiy adolatsizlik va amaldorlarning buzqligini tanqid qiladi, bu ham saylov mavzusiga hamnafas ruhdur. Zavqiyning “Voqiai qozi saylov” nomli voqeaband usulda bitilgan masnaviysida saylov mavzusi o‘z davrida xalqning siyosiy ongini uyg‘otish vositasi bo‘ldi. Masnaviyda qozilik mansabiga o‘tirmoqchi bo‘lgan o‘z davrining realistik qahramonlari mulla kamol, Shokir qora, Hasanjon a’lam kabilar prototip bo‘lib kelgan. Shoir mazkur she’rida o‘z davrida jamiyatda tobora urchib borayotgan poraxo‘rlik va zinokorlik kabi salbiy illatlarni fosh qiladi. Asosiy voqealar Qo‘qon shahrining Xo‘jand dahasida bo‘lib o‘tadi:

Shahri Qo‘qonda, Xo‘jand dahasi,
Saylov hangomasi bo‘ldi basi.

Qoziyi vaqt ismi mulla Kamol,
O‘rnida qolmog‘ig‘a xom xayol.

Tutubkim jahonni tashvish-u g‘ami,
Forig‘ o‘lmayin bu g‘amdin dami.

Berib ellikboshiga o‘n ming so‘m,
Dedi: aylang na bo‘lsa rasm-rusum [Завкий, 1960: 55].

Masnaviyda ko‘tarilgan keyingi mavzu zinokorlik haqida bo‘lib, bir ayolning amri ma’ruf tilab qozining oldiga borib ushbu salbiy illat haqida savol berishi hamda uning “zohirida do‘zax azobini so‘zlaydigan, botinida fisq-fujur ishini ko‘zlashi” ayon bo‘ladi.

Natija

Lirik asarlari tahlil doirasiga tortilgan shoirlar xalqqa adolatli jamiyatni orzu qilishi, toza saylov istagini qumsash, ular xalq manfaatiga xizmat qilishi lozimligi haqidagi g‘oyalarini badiiy yo‘sinda yetkazdilar. Natijada saylov sikli orqali satira ijtimoiy kurash quroliga aylanib bordi. Mazkur mavzu ostidagi an‘anaviy siklda lirik asarlarning badiiy-estetik ahamiyati satirik tiplar – poraxo‘r oqsoqol, sotqin qozilar, manfaatparast boylarni tanqid qilgan bo‘lsa, pozitiv obraz sifatida oddiy xalq, haqiqiy adolat izlovchilar namoyon bo‘ldi. Bu kabi hajviy asarlarda badiiy vositalardan esa mubolag‘a, istehzo, xalqona hazil, realistik tasvirlar ustuvorlik qiladi.

Milliy uygʻonish davri sheʼriyatida saylov sikli mavzusini ifodalash orqali xalqning adolatga intilishi, siyosiy ongining oʻsishi va satira qudrati kuchayib bordi. XIX asr oxiri – XX asr boshlarida Turkiston oʻlkasida yuz bergan ijtimoiy-siyosiy jarayonlar oʻzbek adabiyotida ham keng aks etgan. Shu davr shoirlari, xususan, Muqimiy va uning zamondoshlari xalq hayotining dolzarb masalalarini badiiy asarlarda ifodalab, ijtimoiy satiraning yangi yoʻnalishini shakllantirdilar. Ana shunday muhim mavzulardan biri saylov sikli boʻlib, u adabiyotimizda alohida poetik turkum sifatida shakllandi.

Iqtiboslar/ References/ Kaynaklar/ Сноски:

1. Халилбеков А. Наманган адабий муҳити. – Тошкент: Рухафзо, 1998. – 176 б.
2. Асрлар нидоси. Мумтоз ўзбек адабиётидан намуналар. Таҳрир хайъати: В. Зоҳидов, А. Қаюмов, А. Ҳайитметов. – Тошкент: Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1982. – 327 б.
3. Нодим Намангоний. Танланган асарлар / Нашрга тайёрловчилар: Турсунов А., Халилбеков А. – Тошкент: Бадий адабиёт, 1964. – 88 б.
4. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 80000 дан ортиқ сўз ва сўз бирикмаси / Мадвалиев А. таҳрири остида. – Тошкент: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёрит, 2008.
5. Завкий. Танланган асарлар / Нашрга тайёрловчи: Раззоқов Ҳ. – Тошкент: Бадий адабиёт, 1960.

**BULLETIN OF THE
INTERNATIONAL JOURNAL
“TURKOLOGICAL
RESEARCH”**

In order to implement programs and projects developed to accelerate the relationship envisaged at the summit of the Organization of Turkic States held in Samarkand, as well as to coordinate and highlight the research work carried out in the field of Turkic studies, the International Journal “Turkological Research” at Samarkand State University named after Sharof Rashidov passed the state registration. The journal is intended to publish the results of scientific research in the field of Turkic languages and dialects, the history of linguistic and literary relations of the Turkic peoples of Central Asia, the socio-cultural field. There are such headings as a young researcher, memory and our anniversaries. Articles written in Uzbek, Turkish, Russian, English and all Turkic languages are accepted.

The scientific journal is based on the decision of the Higher Attestation Commission of the Ministry of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan dated May 8, 2024 and numbered 354/5; It is included in the list of scientific publications that are recommended for candidates to receive the Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Science (DSc) academic degrees in the fields of history and philology to publish their scientific results due to their theses.

**THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES
IN THE FOLLOWING AREAS:**

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

CONTACT ADDRESS:

Mailing Address:

140104, University boulevard, 15,
Samarkand, Uzbekistan,
Research Institute of Turkology under
Samarkand State University named after
Sharof Rashidov

Phone:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Email:

turkologiya.samdu@gmail.com

Website:

<https://turkologiya.samdu.uz>

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

- The article is presented on 8-10 pages;
- Article structure:
 1. The text of the article should be prepared in Times News Roman font, size 14, left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm; in A4 format in 1.15 intervals.
 2. The title of the article, surname, name and patronymic of the author (authors) are indicated in full and written in capital letters.
 3. Position, academic title, place of work (study), region, republic, telephone number, email address and ORCID number of the author (authors) are indicated in full.
 4. The abstract should consist of a brief content and importance of the article, results.
 5. At the beginning of each article, there should be an annotation in 2 other languages (optionally selected from Uzbek, English, Russian and Turkish) in addition to the language in which the article is written.
 6. The abstract should be no more than 120-150 words.
 7. At the bottom of the abstract, 7-10 keywords should be given that illuminate the content of the article.
 8. The article should be prepared in the following form:
 - a) Introduction;
 - b) Main part;
 - c) Results and Discussions;
 - d) Conclusions;
 - e) List of literature (References) – in alphabetical order;
 - f) Citations are given in brackets in the form of the author's surname - date of publication - page (Muminov, 2020: 25);
 - g) Figures, drawings, tables, diagrams are designated in Arabic numerals as “Figure”. Signs or pointers are placed under the figure, in the next line, in the middle and highlighted in bold.
- The topic of the scientific article submitted by the author (or co-authors) must correspond to the journal's columns.
- Articles can be submitted in Uzbek, English, Russian, and all other Turkic languages
- The author(s) are responsible for the scientific validity, reliability and plagiarism of the information and evidence presented in the article;
- Articles will be considered. The journal publishes only articles recommended by experts;
- Articles not requested will not be published and will not be returned to the authors;
- Only 1 article of the author is published in 1 issue of the journal.

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

Davlatimiz tomonidan olib borilayotgan ijtimoiy-ma'rifiy, ilmfanni rivojlantirishga qaratilgan siyosat, Turkiy Davlatlar Tashkilotining Samarqandda o'tkazilgan sammitida ko'zda tutilgan o'zaro aloqalarni jadallashtirish bo'yicha ishlab chiqilgan dastur va loyihalarni amalga oshirish hamda turkologiya sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish va yoritish maqsadida Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetida “Turkologik tadqiqotlar” xalqaro jurnali ta'sis etildi. Jurnal turkiy til va shevalar, Markaziy Osiyo turkiy xalqlari lisoniy va adabiy aloqalari tarixi, ijtimoiy-madaniy sohalarda amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalarini e'lon qilishga mo'ljallangan. Jurnalda muharrir minbari, tadqiqotlar, ilmiy axborot, taqriz va e'tirof, ilmiy anjuman, yosh tadqiqotchi, xotira, yubilyarlarimiz kabi ruknlar mavjud. O'zbek, turk, rus, ingliz va barcha turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Ilmiy jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAKning 2024-yil 8-maydagi 354/5-sonli rayosat qarori asosida tarix, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

JURNAL QUYIDAGI YO'NALISHLARDAGI MAQOLALARNI NASHR QILADI:

- ✓ Turkiy xalqlarning ijtimoiy-madaniy aloqalari tarixi
- ✓ Turk dunyosi tadqiqotlari
- ✓ Turkiy tillar dialektologiya
- ✓ Folklorshunoslik
- ✓ Qiyosiy tilshunoslik va adabiyotshunoshlik
- ✓ Adabiy aloqalar va tarjimashunoslik.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Pochta manzili:

140104, Universitet xiyoboni, 15-uy,
Samarqand, O‘zbekiston,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universiteti huzuridagi
Turkologiya ilmiy-tadqiqot instituti

Telefon:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Elektron pochta:

turkologiya.samdu@gmail.com

Veb-sayt:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAQOLALARGA QO‘YILADIGAN TALABLAR:

- Maqola 8-10 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
- 1. Maqola matni Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, chap: 3 sm, o‘ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm; 1,5 intervalda, A4 shaklida tayyorlanishi lozim.
- 2. Maqola sarlavhasi, muallif(lar)ning familiyasi, ismi va otasmi to‘liq holatda katta harflar bilan yozilishi kerak.
- 3. Muallif(lar)ning lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o‘qish) joylari, viloyat, Respublika, telefon raqami, elektron pochta manzili va ORCID raqqami to‘liq keltirilishi kerak.
- 4. Annotatsiya, maqolaning qisqacha mazmun va ahamiyati, natijalardan iborat bo‘lishi lozim.
- 5. Har bir maqola boshida maqola yozilgan tildan tashqari yana 2 tilda (o‘zbek, ingliz, rus va turk tillaridan ixtiyoriy ravishda tanlanadi) annotatsiya bo‘lishi lozim.
- 6. Annotatsiya 120-150 so‘zdan ko‘p bo‘lmagan shaklda bo‘lishi kerak.
- 7. Annotatsiyaning pastki qismida maqola mazmunini yorituvchi 7-10 ta tayanch so‘zlar keltirilishi kerak.
- 8. Maqola quyidagi shaklda tayyorlanishi kerak:
 - a) Kirish (Introduction);
 - b) Asosiy qism (Main part);
 - c) Natijalar va muhokama (Results and Discussions);
 - d) Xulosalar (Conclusions);
 - e) Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi;
 - f) Havola(snoskalar)lar qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi (Mo‘minov, 2020: 25) shaklida keltiriladi;
 - g) Rasm, chizma, jadval, diagrammalar «Rasm» deb arab raqamlari bilan qayd etiladi. Belgi yoki ishoralar – rasm ostida, keyingi qatorda, o‘rtada joylashtiriladi va qoraytirilgan shrift bilan belgilanadi.
- Muallif (yoki hammualliflar) tomonidan taqdim etilayotgan ilmiy maqola mavzusi jurnal ruknlariga mos kelishi shart.
- Maqolalar o‘zbek, ingliz, rus va barcha turkiy tillarda taqdim etilishi mumkin.
- Maqolada keltirilgan ma’lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko‘chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas’uldir;
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi;
- Tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi;
- Jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.

**БЮЛЛЕТЕНЬ
МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
“ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”**

В целях реализации программ и проектов, разработанных для ускорения взаимоотношений, предусмотренных на состоявшемся в Самарканде саммите Организации Тюркских Государств, а также координации и освещения научно-исследовательской работы, проводимой в области тюркологии, Международный журнал Самаркандского государственного университета имени Шарофа Рашидова «Тюркологические исследования» прошел государственную регистрацию. Журнал предназначен для публикации результатов научно-исследовательских работ в области тюркских языков и диалектов, истории языковых и литературных связей тюркских народов Средней Азии, социокультурной области. Есть такие рубрики, как молодой исследователь, память и наши юбилеи. Принимаются статьи, написанные на узбекском, турецком, русском, английском и всех тюркских языках.

Научный журнал на основании решения Высшей аттестационной комиссии (ВАК) Министерства высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 8 мая 2024 года под номером 354/5; Он включен в перечень научных изданий, рекомендуемых кандидатам на получение ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в области истории и филологии для публикации своих научных результатов по своим диссертациям.

**В ЖУРНАЛЕ ПУБЛИКУЮТСЯ
СТАТЬИ ПО СЛЕДУЮЩИМ
НАПРАВЛЕНИЯМ:**

- ✓ История социально-культурных отношений тюркских народов;
- ✓ Исследования тюркского мира;
- ✓ Диалектология тюркских языков;
- ✓ Геополитика тюркского мира;
- ✓ Изучение фольклора;
- ✓ Сравнительное языкознание и литературоведение;
- ✓ Литературные отношения и переводоведение.

КОНТАКТНЫЙ АДРЕС:

Почтовый адрес:

140104, Университетский бульвар,
15, город Самарканд, Узбекистан,
Научно-исследовательский
институт Тюркологии при
Самаркандском Государственном
Университете имени Шарофа
Рашидова

Телефон:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Электронная почта:

turkologiya.samdu@gmail.com

Веб-сайт:

<https://turkologiya.samdu.uz>

ТРЕБОВАНИЯ К СТАТЬЯМ:

- К публикации принимаются статьи объемом 8-10 страниц;
- Структура статьи:
 1. Текст статьи должен быть выполнен шрифтом Times News Roman, размером 14 пунктов, слева: 3 см, справа: 1,5 см, сверху и снизу: 2 см; с межстрочным интервалом 1,15, формат листа A4.
 2. Название статьи, фамилия, имя и отчество автора(ов) должны быть написаны заглавными буквами в полном регистре.
 3. Должность, ученое звание, места работы(учебы), регион, Республика, номер телефона, адрес электронной почты и ORCID-номер автора(ов) должны быть указаны полностью.
 4. Аннотация должна состоять из краткого содержания и важности статьи, результатов.
 5. В начале каждой статьи, помимо языка, на котором написана статья, должна быть аннотация на 2-х других языках (на выбор – узбекский, английский, русский и турецкий).
 6. Аннотация должна содержать не более 120-150 слов.
 7. Внизу аннотации должно быть 7-10 ключевых слов, освещающих содержание статьи.
 8. Статья должна быть подготовлена в виде:
 - a) Вступление (Introduction);
 - b) Основная часть (Main part);
 - c) Результаты и обсуждение (Results and Discussions);
 - d) Выводы (Conclusions);
 - e) Литература (References) – в алфавитном порядке
 - f) Ссылка(сноски) приводится в скобках в виде фамилии автора – дата публикации – страница (Муминов, 2020: 25);
 - g) Рисунки, чертежи, таблицы, схемы нумеруются арабскими цифрами и обозначаются как «Рисунок». Знаки или указатели размещают под рисунком, в следующей строке, посередине и выделяют жирным шрифтом.
- Тема научной статьи, представленной автором (или соавторами), должна соответствовать рубрикам журнала.
- Статьи могут быть представлены на узбекском, английском, русском и всех других тюркских языках.
- Автор(ы) несут ответственность за научную обоснованность, достоверность и плагиат информации и доказательств, представленных в статье;
- Статьи рецензируются. В журнале публикуются только статьи, рекомендованные экспертами;
- Нерекомендованные статьи не публикуются и не возвращаются авторам;

“TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİNİN BÜLTENİ

Özbekistan Cumhuriyeti devletinin sosyal-eğitimsel ve bilimsel gelişme politikasının başarılı şekilde uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla, Semerkant’ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatının zirvesinde öngörülen karşılıklı ilişkilerin hızlandırılması için geliştirilen program ve projeleri uygulamak, bilimsel çalışmaları koordine etmek, Türkoloji alanında yürütülen araştırma çalışmaları Şeraf Reşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi, Uluslararası “Türkoloji Araştırmaları” dergisini tescil etmiştir. Dergi, Türk dili ve lehçeleri, Orta Asya Türk topluluklarının dil ve edebiyat ilişkileri tarihi, sosyo-kültürel alanlardaki bilimsel ve araştırma çalışmalarının sonuçlarını yayınlamayı amaçlamaktadır. Dergimizde editör kürsüsü, araştırma, bilim dünyasından, inceleme ve tanıma, bilimsel konferans, genç araştırmacı, hatıra, yıldönümleri gibi sütunlar yer almaktadır. Özbekçe, Türkçe, Rusça, İngilizce ve tüm Türk lehçelerinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.

Bilimsel dergi, Özbekistan Cumhuriyeti Yükseköğrenim, Bilim ve İnovasyon Bakanlığı’na bağlı Yüksek Kabul Komisyonu’nun 8 Mayıs 2024 tarihli ve 354/5 sayılı kararına esasen; tarih, filoloji alanlarında Felsefe Doktoru (Doktora) ve Bilim Doktoru (DSc) akademik derecesini almaya aday kişilerin tezleri dolayısıyla bilimsel sonuçlarını yayınlaması tavsiye edilen ilmi yayınlar listesine dâhil edilmiştir.

DERGİ AŞAĞIDAKİ ALANLARDA MAKALELER YAYINLAMAKTADIR:

- ✓ Türk Dünyasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin tarihi;
- ✓ Türk Dünyası araştırmaları;
- ✓ Türk Lehçeleri diyalektolojisi;
- ✓ Türk Dünyasının jeopolitiği;
- ✓ Folklor çalışmaları;
- ✓ Karşılaştırmalı dilbilim ve edebiyat çalışmaları;
- ✓ Edebi ilişkiler ve çeviri çalışmaları.

İLETİŞİM ADRESİ:

Posta adresi:

140104, Üniversite Bulvarı, 15,
Semerkant şehri, Özbekistan, Şeraf
Reşidov adına Semerkant Devlet
Üniversitesine bağlı Türkoloji
Araştırmaları Enstitüsü

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

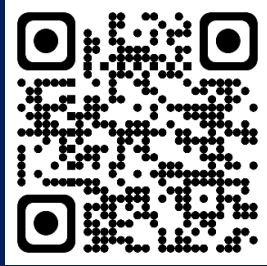
@turkologiya2025

E-posta:

turkologiya.samdu@gmail.com

İnternet sitesi:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAKALE YAZIM KURALLARI:

- Makale 8-10 sayfada sunulur;
- Makale'nin yapısı:
 1. Makale metni Times New Roman yazı tipinde, 14 punto büyüklükte, sol kenarından 3 cm'lik, sağ kenarından 1,5 cm'lik, üst ve alt kenarından 2 cm'lik boşluk bırakılarak, tek sütun olarak, 1,15 satır aralığında, A4 boyutunda hazırlanmalıdır.
 2. Makalenin başlığı, yazar(lar)ın soyadı, adı ve baba adı tam olarak büyük harflerle yazılmalıdır.
 3. Yazar(lar)ın pozisyonu, akademik ünvanı, çalıştığı (öğrendiği) yer, bölgesi, cumhuriyeti, telefon numarası, e-posta adresi ve ORCID numarası eksiksiz olarak verilmeli.
 4. Özet, makalenin amacını, önemli bulgularını ve sonuçlarını içermelidir.
 5. Her makalenin başında, makalenin yazıldığı dilin yanı sıra 2 dilde de (isteğe bağlı olarak Özbekçe, İngilizce, Rusça ve Türkçe arasından seçilecek) açıklama bulunmalıdır.
 6. Özet, 120-150 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
 7. Özeti alt kısmında makalenin içeriğini tanımlayacak en az 7, en fazla 10 anahtar kelimeye yer verilmelidir.
 8. Makale, aşağıdaki formatda hazırlanmalıdır:
 - a) Giriş (Introduction);
 - b) Ana bölüm (Main part);
 - c) Sonuçlar ve tartışma (Results and Discussions);
 - d) Sonuçlar (Conclusions);
 - e) Kaynakça (References) alfabetik olarak sıralanmalıdır;
 - f) Bağlantılar (dipnotlar) yazarın soyadı - yayın tarihi - sayfa şeklinde parantez içinde verilecektir (Muminov, 2020: 25);
 - g) Resim, çizim, tablo, diyagramlar “Resim” olarak Arap rakamları ile kaydedilir. İşaretler resmin altına, bir sonraki satıra, ortaya yerleştirilir ve koyu yazılır.
 - Yazarın (veya ortak yazarların) sunduğu bilimsel makalenin konusu dergi sütunlarıyla örtüşmelidir.
 - Makaleler Özbekçe, İngilizce, Rusça ve tüm Türk dillerinde gönderilebilir.
 - Makalede sunulan bilgi ve kanıtların bilimsel dayanağı, güvenilirliği ve intihalinden yazar(lar) sorumludur.
 - Makaleler hakemli olacaktır. Dergide sadece uzmanlar tarafından tavsiye edilen makaleler yayımlanır.
 - Talep edilmeyen yazılar yayınlanmayacak ve yazarlarına iade edilmeyecektir.
 - Derginin 1 sayısında yazarın sadece 1 makalesi yer alacaktır.

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL
RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKÖLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL
DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Muharrir:

Musahhih va texnik muharrir:

Norxo‘ja Choriyev

Rahmatulloh Shokirov

2025-yil 24-dekabrda tahririy-nashriyot bo‘limiga qabul qilindi.

2025-yil 27-dekabrda original-maketdan bosishga ruxsat etildi.

Qog‘oz bichimi 60x84.1/16. «Times New Roman» garniturası.

Offset qog‘ozi. Shartli bosma tabog‘i –11,25.

Adadi 15 nusxa. Buyurtma №765

SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi bosmaxonasida chop etildi.

140104, Samarqand sh., Universitet xiyoboni, 15.

ISSN 2992-9229

9

772992

922004